

Dzieje rodu Borynów. W kręgu chłopskiej epopei Władysława Stanisława Reymonta

Bibliografia:

- Źródło: Władysław Orkan, *Komornicy*, Warszawa 1955, s. 73.
- Źródło: Teresa Skubulanka, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*, Wrocław 1984, s. 390.
- Źródło: Tadeusz Lehr-Spławiński, *Język polski*, t. XXVI, s. 332.
- Źródło: Kazimierz Wyka, *Reymont czyli Ucieczka do życia*, oprac. Barbara Koc, red. Barbara Koc, Warszawa 1979, s. 198.

Dzieje rodu Borynów. W kręgu chłopskiej epopei Władysława Stanisława Reymonta

Sobota na folwarku; Wypłata robocizny

Źródło: Józef Chełmoński, 1869, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

Jako czytelnicy literatury pięknej wyznaczacie zapewne własne kanony książek ulubionych lub takich, które czytacie, by zaspokoić ciekawość. Po lektury szkolne nie zawsze sięgamy chętnie, a XIX-wieczne arcydzieła nierzadko nudzą nas banalną treścią i anachronicznym schematem wartościowania postaw, zjawisk artystycznych, szatą stylistyczną. Czy powieść o życiu na wsi w XIX wieku jest w stanie dziś czymkolwiek zaintrygować? Czy jest to jedynie fragment historii kultury polskiej do obowiązkowego przyswojenia?

Już wiesz

1) Przeczytaj pierwszy tom *Chłopów* W.S. Reymonta (*Jesień*).

- zwróć uwagę na sposób artystycznej wypowiedzi,

- przedstaw bohaterów pierwszego tomu, zaznaczając w tekście elementy ich charakterystyki, zaobserwuj relacje między bohaterami,
- podkreśl fragmenty mówiące o życiu codziennym bohaterów i o hierarchii wartości, które cenią.

2) Zapoznaj się z treścią filmu *Chłopi* w reżyserii Jana Rybkowskiego (1973, DVD).

***Chłopi* - powieść realistyczna**

Władysław Reymont

Źródło: Jacek Malczewski, 1905, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

Władysław Stanisław Reymont

1867 – 1925

(właśc. W.S. Rejment) – pisarz i poeta młodopolski. W młodości zdobył wykształcenie zawodowe (był czeladnikiem krawiectwa), lecz zainteresował go teatr i został aktorem prowincjonalnego teatrzyku objazdowego. Zadebiutował **wierszami** opublikowanymi na łamach czasopism. Od 1888 zarabiał na życie jako dróżnik kolejowy. W 1892 na łamach 'Głosu' opublikował pierwszą **nowelę** zatytułowaną *Śmierć*. Przez pewien czas zamierzał wstąpić do zakonu paulinów na Jasnej Górze, dokąd w 1894 roku odbył pieszą pielgrzymkę. Wrażenia zdobyte na pątniczym szlaku opisał w **literackim reportażu** *Pielgrzymka do Jasnej Góry* (1895), który odniósł znaczący sukces literacki. Lata 1888–1895 przyniosły **17 opowiadań**, zróżnicowanych pod względem tematycznym. Fabuła *Suki*, *Śmierci*, *Zawieruchy*, *Tomka Barana* rozgrywa się na wsi, opowiadania *W aptece*, *Na bruku*, *Cień* stanowią relacje obyczajowe z życia proletariatu miejskiego, nowela *Pracy!* dotyczy znanego autorowi z autopsji środowiska kolejarzy, aktorską trupe artystyczną opisał w opowiadaniach *Franek*, *Adeptka*, relikty życia szlacheckiego w opowiadaniu *Idylla*. Lektura tych utworów uświadamia charakterystyczne (udoskonalone w późniejszej twórczości) cechy pisarstwa Reymonta: realistyczną obserwację szczegółów połączoną z elementami naturalistycznego obrazowania, stosowanie techniki impresjonistycznej, ekspresję słowa. Temat konfliktu między artystą a społeczeństwem, modny w literaturze modernistycznej, został pokazany w powieściach powstałych w latach 1891–1896: *Komediantka*, *Lili*, *Fermenty*. W latach 1895–1897 odbywał z przerwami podróże zagraniczne do Włoch, Berlina, Brukseli i Paryża. Dojrzałość pisarską ujawnił w **powieści** dotyczącej rozwoju łódzkiego przemysłu włókienniczego *Ziemia obiecana* (1899), w której przekazał naturalistyczny obraz miasta przemysłowego w dobie rodzącego się kapitalizmu, epickie zdolności do malowania panoramicznych obrazów społeczno-obyczajowych, obecność silnie zindywidualizowanych postaci o głębokim bogactwie psychologicznym, znakomite stylizacje językowe. Najwyższe jego osiągnięcia ujawniły się przede wszystkim w realistycznej epopei *Chłopi* (1902–1909), która przyniosła mu rozgłos światowy. W 1924 roku został uhonorowany Literacką Nagrodą Nobla.

W 1900 roku doznał poważnych obrażeń w katastrofie kolejowej pod Warszawą, a odszkodowanie wówczas uzyskane poprawiło jego sytuację finansową. Rewolucja 1905–1906 zastała go w Warszawie: pisarz zareagował na te wydarzenia opowiadaniem o charakterze literackiego reportażu: *Z konstytucyjnych dni*, *Czekam*, *Na krawędzi*, *Zabiłem*. Do rewolucji przejawiał stosunek ambiwalentny: z jednej strony postrzegał w niej 'czwarte powstanie', z drugiej – obawiał się moralnych konsekwencji przeobrażeń społecznych. Konsekwencją rywalizacji z *Popiołami* Stefana Żeromskiego

stała się **trzyzęściowa powieść historyczna** *Rok 1794 (1913-1918)*. Był autorem kilku opowiadań obrazujących trudne doświadczenia I wojny światowej.

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z biografią Władysława Stanisława Reymonta – sięgnij także do innych źródeł. Ustal, jaki jest związek między rzeczywistością przedstawioną w powieści *Chłopi* a rysem biograficznym autora.

Ćwiczenie 2

Zastanów się, czy znajdujesz w powieści *Chłopi* sceny lub epizody świadczące o realistycznym obrazie wsi polskiej pod zaborem carskim w XIX wieku. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 3

Porównaj opis topograficzny Lipiec zawarty w powieści Reymonta z usytuowaniem autentycznej miejscowości o tej nazwie. Wyjaśnij, czy powieściowy opis odpowiada realiom topograficznym.

Ważne!

„Realizm jest nurtem estetycznym w literaturze i sztuce, dominującym w literaturze i sztuce II połowy XIX wieku. Za faktycznego twórcę nurtu uważa się

[Honoré de Balzaca](#). Realisci ukazywali prawdę o człowieku i społeczeństwie, a rzeczywistość przedstawiona kreowała obraz obiektywny, zgodny z rzeczywistością historyczną, wynikający z bezpośredniej obserwacji pisarza. Przedstawiona 'prawda życia ludzkiego' zawiera się w reprezentatywności socjologicznej i psychologicznej (tzw. 'typowość' postaci). Dużą rolę w rozwoju realizmu odegrała 'teoria środowiskowa' [Hipolita Taine'a](#), który wartość tekstu literackiego uzależnił od artystycznych umiejętności uchwycenia charakterystycznych cech środowiska, w którym rozwijała się fabuła. Ważnym przedstawicielem realizmu francuskiego był [Gustaw Flaubert](#), który stworzył jego odmianę 'psychologiczną'. Poszukując prawdy psychologicznej – eksponował problemy egzystencjalne, dręczący rozdział między naturalnymi potrzebami człowieka a ogólnie przyjętymi zasadami etycznymi. Główne gatunki realizmu to powieść i nowela (humoreska, obrazek, szkic filozoficzny). Termin został wprowadzony do literatury na początku

XIX wieku. Pojawił się w *Wykładach o metodzie studium akademickiego* (1802) [Friedricha Schellinga](#), który nazwał mianem 'realizmu poetyckiego' sztukę naśladowczą (figurę starożytnego *mimesis*). Jako kierunek literacki realizm rozwinął się w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XIX wieku. W publicystyce II połowy XIX wieku występował jako synonim postawy pozytywistycznej. Jako termin literaturoznawczy realizm zaistniał po raz pierwszy w *Historii literatury polskiej* [Piotra Chmielowskiego](#) (1909), przy czym autor proponował, by 'pozytywizm' zarezerwować dla światopoglądu, a 'realizm' – dla kierunku występującego w literaturze polskiej po powstaniu styczniowym. Do najważniejszych cech powieści realistycznej należą: narracja trzecioosobowa, narracja 'przedmiotowa', koncentrująca uwagę czytelnika na rzeczywistości przedstawionej, pozbawiona komentarzy, ocen i opinii autorskich, iluzoryczność rzeczywistości, zróżnicowanie środowiskowe postaci, indywidualizacja stylu wypowiedzi, konkretyzacja miejsca i czasu akcji, indywidualizacja środowiskowa, wątki przyczynowo-skutkowe. Fikcję literacką nierzadko uzupełniały pamiętniki, dzienniki, listy – formy relacjonujące zdarzenia prawdopodobne. Bohaterowie są przedstawicielami warstwy społecznej, z której się wywodzili, uczestnikami zdarzeń wpisanych w zwykłą codzienność. W ten sposób tekst literacki stawał się dokumentem życia społecznego. W Polsce głównymi przedstawicielami realizmu w literaturze byli: Bolesław Prus (*Placówka, Lalka, Emancypantki*) i Henryk Sienkiewicz (*Bez dogmatu, Rodzina Połanieckich*). W literaturze Młodej Polski daje

się zauważyć ewolucja nurtu realistycznego, występującego w połączeniu z estetyką naturalizmu (jak również impresjonizmu). Dużą rangę w powieści naturalistycznej zyskała zlirowana narracja pierwszoosobowa, subiektywizacja świata przedstawionego, w której zaciera się konkretyzacja środowiskowa postaci, realistyczne tło ustępuje miejsca wartościom uniwersalistycznym, nie ma związków przyczynowo-skutkowych w fabule, występuje skłonność do analizy psychologicznej i uchwycenia nastrojów bohatera. W powieści młodopolskiej zrezygnowano z narracji trzecioosobowej, a wprowadzono narrację personalną, z perspektywy postaci. Pojawiła się konstrukcja 'bohatera prowadzącego' (występują również pierwszoosobowe formy podawcze: dziennik bohatera, pamiętnik, powieść epistolarna, monolog wewnętrzny). Została zastosowana mowa pozornie zależna, a dystans między mową narratora i mową postaci został ograniczony.”

Dom Władysława Reymonta w Lipcach

Źródło: Krzysztof T., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ciekawostka

Wieś pierwotnie nosiła nazwę Lipce. Nazwa Lipce Reymontowskie obowiązuje od 1983 roku.

Chłopi - tło wydarzeń

Ćwiczenie 4

Wybierz, które wydarzenie historyczne zostało zasygnalizowane w tle fabuły „Chłopów”.

- ☐ rewolucja 1905–1907
- ☐ powstanie kościuszkowskie
- ☐ powstanie listopadowe
- ☐ powstanie styczniowe

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Zaznacz, którzy bohaterowie „Chłopów” Władysława Reymonta wzięli udział w powstaniu styczniowym.

- ☐ Janek
- ☐ Wójt
- ☐ Roch
- ☐ Antek
- ☐ Jambroży
- ☐ Kuba Socha

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Wybierz, który z bohaterów „Chłopów” ujawnia w rozmowie z dziedzicem, że walczył o polską szkołę w Lipcach?

☐ Roch

☐ Szymek

☐ Maciej Boryna

☐ Antek Boryna

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wybierz prawidłowe dokończenie zdania. Dziedzic w powieści „Chłopi” toczył z lipczanami spór o...

☐ las serwitutowy.

☐ nieużytki rolne.

☐ roczną daninę.

☐ pasiekę.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ciekawostka

„Powieściowe Lipce to wieś w zaborze rosyjskim: ruble, strażnicy. Wieś powłaszczeniowa, a więc po roku 1863. Powrót pana Jacka z zesłania oraz osoba Kuby to jedyne dwa sygnały historyczne nakierowane na ten tok.”

Źródło: Kazimierz Wyka, *Reymont czyli Ucieczka do życia*, oprac. Barbara Koc, red. Barbara Koc, Warszawa 1979, s. 198.

Ćwiczenie 8

Udowodnij, że *Chłopi* mają kompozycję otwartą, a następnie wyjaśnij, jaką funkcję pełni ona w powieści. Czy wpływa na sugestię nieprzerwanej ciągłości czasowej?

Chłopi są powieścią realistyczną. Władysław Reymont pisał ją w latach 1904-1909. Została ona określona mianem epopei chłopskiej. Przedstawia obraz egzystencji chłopskiej w XIX wieku we wsi Lipce (w powiecie skierniewickim pod zaborem rosyjskim). Na podobieństwo do epopei wskazuje brak skonkretyzowanego czasu powieściowego (ogólnikowe wspomnienie powstania styczniowego i rewolucji 1905 roku, spór o las serwitutowy) – opisany rok kalendarzowy (wyznaczony przez zegar biologiczny, rytm pór roku i towarzyszących im zmian przyrody, jak również przez kalendarz liturgiczny i obrzędy dla niego charakterystyczne) koncentruje wydarzenia kilkunastu lat. W obrazie wiejskiej społeczności zwraca uwagę [stratyfikacja społeczna](#) (Maciej Boryna, wójt, kowal, pleban, kleryk, Jaś, parobkowie i żebracy), wskazująca na model życia wedle określonej hierarchii wartości (prace rolnicze, obrzędy religijne, świeckie, rozrywki itp.).

***Chłopi* - bohaterowie**

Ćwiczenie 9

Odpowiednio połącz ze sobą koligacje rodzinne Macieja Boryny.

Antek	syn Boryny
Jagna Paczesiówna	parobek Boryny
Dominikowa	córka Boryny
Witek	synowa Boryny
Józka	teściowa Boryny
Magda	trzecia żona Boryny
Szymek i Jędrzych	córka Boryny
Hanka	bracia Jagny

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 10

Zaznacz, czego w imieniu córki domaga się Dominikowa po zaślubinach Macieja Boryny z Jagną.

- ☐ wydziedziczenia Antka
- ☐ zapisu ziemi sąsiadującej z majątkiem Jagny
- ☐ budowy nowego domu

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 11

Wybierz, czego domaga się Antek Boryna w sporze z ojcem.

☐

budowy domu

☐

rozvodu z Jagną

☐

zapisu ojcowizny

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 1

Zredaguj wypowiedź argumentacyjną na temat: 'Rodzina Borynów i dylematy Macieja'. Spróbuj ustalić charakter skomplikowanych relacji między ojcem a dziećmi oraz scharakteryzuj motywacje życiowych poczynań bohatera. Przeprowadź analizę psychologiczną osobowości Macieja i wyjaśnij jego dominującą rolę w społeczności lipeckiej.

Głównym bohaterem utworu jest Maciej Boryna – bogaty właściciel 30 morgów ziemi, despotyczny nestor rodu, zakochany w trzeciej żonie – młodej i pięknej Jagnie Paczesiównie, emanującej erotyzmem i namiętnością młodopolskiej *femme fatale*, uwodzącej mężczyzn, głównie Antka (żonatego syna Boryny), z którym nawiązuje romans (motyw kazirodztwa zaczerpnięty z tragedii greckiej). Rodzinne animozje Borynów zdominował jednak spór o ziemię (Antek chce uzyskać od ojca swoją schedę, by móc samodzielnie gospodarować, tymczasem Maciej zapisuje 5 morgów Jagnie). W decydującym momencie bitwy o las serwitutowy Antek zamordował człowieka, który uprzednio zranił Macieja. Odsiaduje za to wyrok – wraca po nim do domu pokorny i odmieniony wewnętrznie. Dojrzały psychicznie Antek staje się spadkobiercą Boryny – przywódcy lipeckiej społeczności, a jego żona Hanka stanowi wzór dobrej gospodyni, agresywnej obrończyni własnego majątku i oddanej żony, wygrywającej

rywalizację z Jagną (symbolizującą wcielenie mitu Matki-Natury), ostatecznie wyrzuconą z Lipiec.

Ćwiczenie 12

Spośród wymienionych poniżej bohaterów wyznacz stratyfikację społeczną Lipiec.

Ksiądz

Wójt, Maciej Boryna

Witek, Kuba Socha

Dziedzic

Agata

Kowal, Antek

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 13

Zastanów się i wyjaśnij, jaką rolę w opisie obyczajowym lipieckich codzienności odgrywają obrzędy związane z kalendarzem liturgicznym. Wymień obrzędy praktykowane jesienią.

Ćwiczenie 14

Wyjaśnij, podczas jakiego święta toczy się poniższy dialog między Kubą a Witkiem. Czy wspomniana tam tradycja obrzędowa występuje w innych utworach literackich XIX wieku?

„[...] wyjął z zanadrza parę oszczędzonych skibek chleba, rwał je w glonki, przyklęknął i rozrzucał po mogiłach.

– Pożyw się, duszo krześcijańska, co cię wypominam w wieczornym czasie, pożyw się, pokutnico człowiecza, pożyw się! – szepnął z przejęciem.

– Wezmą to? – pytał cicho Witek zatrwożonym głosem.

– Przeciech! Ksiądz żywić nie da!... W beczki drugie kładą, ale tym biedotom nic z tego... księdzowe albo i dziadoskie świnię mają wyżerkę... a dusze pokutujące głód cierpią...

– Przyjdą to? ...

– Nie bój się ... Wszystkie te, co czyścowe męki cierpią... wszystkie. Pan Jezus odpuszcza je na ten dzień na ziemię, żeby swoich nawiedziły...”

Losy bohaterów układają się w ciąg fabularny, obyczajowo-obrzędowo-liturgiczny (święta doroczne, odpusty, uroczystości rodzinne, podporządkowanie nakazom zbiorowości) oraz powtarzalny rytm pór roku, co nadaje powieści charakter epicki o ustalonym porządku: życie jednostki podporządkowane jest pracy w gromadzie, uzależnionej od kalendarza biologicznego i praw obowiązujących w przyrodzie.

Chłopi - narracja i język

Ważne!

W powieści występują trzy struktury narracyjne:

- stylizator młodopolski,
- wsiowy gaduła,

- realistyczny obserwator

oraz stylizacje językowe (gwara synkretyczna, dialektyzmy, paralelizmy składniowe). Spróbujmy je zlokalizować. Jeśli wymienione pojęcia nie są ci znane, skorzystaj ze *Słownika terminów literackich* lub innego źródła, aby je wyjaśnić.

Ćwiczenie 15

Wskaż cechy charakterystyczne warstwy narracyjnej, którą w tradycji interpretacyjnej *Chłopów* określano mianem stylizatora młodopolskiego. Czy w poniższej wypowiedzi dostrzegasz styl charakterystyczny dla mowy chłopskiej?

„Jesień szła coraz głębsza.

Błade dnie wlekły się przez puste, ogłuchłe pola i przymierały w lasach coraz cichsze, coraz bladsze – niby te białe hostie w dogasających brzaskach gromnic [...].

Hej! Jesień to była, późna jesień!

I ani przyśpiewków, ani pokrzyków wesołych, ni tego ptaszków piukania, ni nawoływań nie słychać było we wsi – nic, jeno ten wiatr pojękujący w strzechach, jeno te dżdże, sypiące jakoby szklivem po szybach, i to głucho, wzmagające się co dnia bicie cepów po stodołach. Lipce martwiały równo, jako te pola okólne, co wyczerpane, szare, odarte, w odpocznieniu leżały i cichości tężenia; jako te drzewiny nagie, poskręcane, żałobne, drętwiejące z wolna na długą, długą zimę... Jesień to była, rodzona matka zimy [...].”

Ćwiczenie 16

Wskaż cechy charakterystyczne warstwy narracyjnej, którą w tradycji interpretacyjnej *Chłopów* określono mianem wsiowego gaduły. Czy w poniższej wypowiedzi znajdujesz słownictwo charakterystyczne dla mieszkańców wsi?

„A wszędy, na wozach, pod ścianami, wzdłuż rynsztoków, gdzie ino miejsce było, rozsiadły się kobiety sprzedające: która cebule we wiankach albo i we wrokach; która z płótnami swojej roboty i wełniakami, która z jajkami a serkami, a grzybami, a masłem w osetkach poobwijanych w szmatki, inna znów zasię ziemniaki, to gąsków parę, to wypierzono kurę, to len pięknie wyczesany albo i motki przędzy miała, a każda siedziała przy swoim i poredzały se godnie, jak to zwyczajnie na jarmarkach bywa; a trafił się kupiec, to sprzedawały wolno, spokojnie bez gorącości, po gospodarsku, nie tak jako te Żydy, co wykrzykują, handryczą i ciskają się kiej te głupie.”

Ćwiczenie 17

Wskaż cechy charakterystyczne dla realistycznej narracji trzecioosobowej (określonej mianem realistycznego obserwatora), występującej w powieści.

„Chmury gnały nisko, bure, ciężkie, jakby obłocone, niby stada niemytych baranów. Staw pomrukiwał głucho, a czasami chlustał wodą o brzegi, na których gdzieniegdzie, wśród czarnych, pochylonych olch i wierzb rosochatych, czerwieniły się kobiety piorące szmaty – kijanki trzaskały zajadle po obu brzegach. Na drogach pusto było, gęsi tylko całymi stadami babrały w stężalym błocie i po rowach zarzuconych opadłymi liśćmi i śmieciami i dzieci krzyczały przed domami. Koguty zaczęły pisać po płotach, jakby na zmianę.”

Jak sugeruje Teresa Skubalanka:

” Teresa Skubalanka

Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje

[...] tekst *Chłopów* okazuje się stylistycznie zharmonizowany, dzięki umiarkowanej stylizacji na gwarę, uwzględnianiu przede wszystkim całego bogactwa leksyki i frazeologii ludowej, indywidualizacji i charakteryzacji językowej dialogów. Reymont postępuje z tworzywem gwarowym w swojej powieści dość swobodnie, przesypując dialektyzmy z narracji do wypowiedzi bohaterów w zależności od wielu czynników kontekstowych i sytuacyjnych.

Źródło: Teresa Skubalanka, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*, Wrocław 1984, s. 390.

” Tadeusz Lehr-Spławiński

Język polski

Jest to więc język z punktu widzenia dialektologicznego mieszany, jaki w takiej postaci nie istnieje nigdzie, ale odpowiada doskonale duchowi języka ludowego, stanowi jakiś niby to typ ogólnochłopski, oparty na zachodnich dialektach Polski centralnej, z obszaru, którego centrum stanowi Łódź.

Źródło: Tadeusz Lehr-Spławiński, *Język polski*, t. XXVI, s. 332.

Dzięki wykorzystaniu trzech różnych perspektyw narracyjnych: uczestnika, obserwatora i poetyckiego stylizatora, autor stworzył panoramiczny, wielowymiarowy obraz wiejskiej egzystencji. Realistycznie opisane życie chłopskich bohaterów (zwracających uwagę bogatymi i zróżnicowanymi cechami osobowościowymi) mitologizuje wymowę wiejskiej chaty, w której rozwija się świadomość patriotyczna, społeczna i kulturowa. *Chłopi* są jednym z najbardziej modelowych przykładów reinterpretacji źródeł folkloru. Powieść zyskała rozgłos i uznanie międzynarodowe (została przetłumaczona na 19 języków), czego konsekwencją stało się przyznanie autorowi Literackiej Nagrody Nobla w 1924 roku.

Niewiele przywołanych faktów pozwala umieścić akcję powieści po roku 1863. Jest to opowieść o codzienności obyczajowej na wsi, z wyeksponowaniem zmienności rytmu przyrody i kalendarza liturgicznego. Dzieje rodziny Borynów układają się w uporządkowaną linię fabularną, złożoną z licznych i ciekawych epizodów. Zróżnicowana warstwa narracyjna powieści świadczy o przemyślanych rozwiązaniach artystycznych autora. Ze względu na zastosowanie literackiej transpozycji gwarowej jest to również znakomity przykład realizacji estetyki ludowości w literaturze Młodej Polski.

Obraz XIX-wiecznej wsi

Trumna chłopska

Źródło: Aleksander Gierymski, 1894, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

” Władysław Orkan

Komornicy

Dziwnie mieszkają, jak i ci Satrowie... Chałupinę mają na [brzyzku](#) niedużą, starą. Gonty z dachu powylatywały, szparami mógłby woły wewieść rogate... A oni w traczu deski rzną dzień po dniu.

- Mogliby chałupę pokryć.
- Nie pilno! – odpowiadają ludziom. – Niech ta stoi do wole Boskie...

W zimie pokryje śnieg, a w lecie nie ma czasu, i tak schodzi. 'Kto ostatek w chałupie, to se niech stawia... – myśli sobie każdy z nich po cichu. – Jak by się ta dokładał. To nie moje. I zarabiają w lesie, a chałupa stoi do wole Boskie póki stoi... W oknach ino dwie szyby całe, a reszta deszczułkami zabita.

Źródło: Władysław Orkan, *Komornicy*, Warszawa 1955, s. 73.

Ćwiczenie 18

Powyższy fragment pochodzi z utworu Władysława Orkana *Komornicy* – mrocznej opowieści o nędzy i niedoli życia na wsi w XIX wieku. Obie powieści – *Komornicy* i *Chłopi* – powstawały w zbliżonym okresie i obie stanowią przykład młodopolskiej prozy o tematyce społecznej. Zastanów się i odpowiedz, jaka atmosfera emanuje z powieści Władysława Reymonta, a jaka – z dzieła Władysława Orkana. Porównaj je.

Chłopi i mit

W powieści Reymonta występują nawiązania do mitologii greckiej. Najwyraźniejszym tego przejawem są porównania wątku romansowego Jagny i Antka do mitu trojańskiego (wedle którego Jagna występuje w roli pięknej Heleny, a Antek – w roli Parysa). Nawiązania te również odpowiadają gatunkowi epopei.

Polecenie 2

Napisz opowieść o miłości Jagny i Antka z wykorzystaniem konwencji mitu i na podstawie następującego tekstu:

„Stary kmieć Boryna włada autokratycznie w swojej zagrodzie, a wszyscy mieszkańcy wsi patrzą nań z szacunkiem: jest on niejako przywódcą ludu, tak jak ongiś achajscy książęta. Lipce mają swoje zebrania gminne, swoje spory o następstwo tronu, swoje wyprawy wojenne, swoich bohaterów, tak jak owe greckie państewka [...]. Piękna Helena, zarzewie wojny i zniszczenia, źródło fatalnych katastrof, zwie się w powieści Reymonta – Jagusią; jest ona również nęcącą, wiarołomną, a przecież przez wszystkich pożądaną jak spartańska królowa.”

Wykorzystaj wiedzę o losach bohaterów zdobytą podczas projekcji filmu Jana Rybkowskiego.

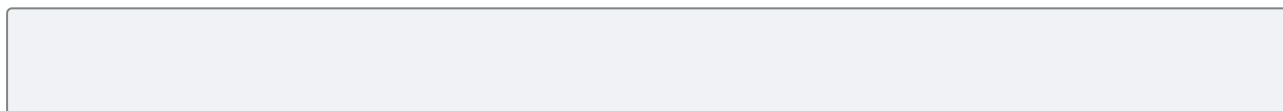
Zadaniowo

Ziemia

Ćwiczenie 19

Zapoznaj się z treścią obrazu Ferdynanda Ruszczyca *Ziemia*. Czy odnajdujesz podobny obraz chłopca w powieści Reymonta? Odpowiedź uzasadnij.

Polecenie 3

Napisz wypowiedź argumentacyjną na temat: 'Człowiek i natura – symbioza czy odwieczna walka?'. Rozważ problem, odwołując się do:

- wybranej lektury obowiązkowej,
- *Chłopów* Reymonta,
- wybranych kontekstów.

Twoja praca powinna liczyć co najmniej 400 wyrazów.